

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У роботі розглянуто проблему формування, управління кредитним портфелем комерційного банку. Проведено аналіз кредитного портфеля банків України, визначено основні цілі та принципи кредитної політики для досягнення ефективної роботи банківської установи.

Ключові слова: економіка, економічна криза, кредитний портфель, кредитування.

Сучасний стан економіки в Україні потребує постійної уваги до банківської системи загалом і комерційних банків зокрема, проведення політики, спрямованої на створення сприятливих умов для виходу з кризи, для стабільного та ефективного функціонування економіки нашої країни. Ця потреба обумовлюється тим, що банківська система України є одним із основних чинників політики економічного зростання.

Провідна роль у вирішенні значних проблем належить саме кредитним відносинам та банкам, що пояснюється не лише збільшенням їхньої ролі в розвитку економіки, але й наявністю можливості швидко і ефективно реагувати на впроваджені нові механізми господарювання.

У сучасних умовах банки різних країн усе гостріше відчують проблему банківського кредитування. Вона ще більш актуальна для вітчизняної банківської системи, рівень простроченої позичкової заборгованості, яка протягом останніх 5-7 років демонструвала стійку тенденцію до зростання [3, с.13].

Ефективність кредитної діяльності банків на сьогодні є необхідним, якщо не вирішальним, фактором життєдіяльності банків, оскільки кредитний портфель становить більше половини всіх активів банку. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів, що має свій рівень дохідності та ризику. Тому для успішного кредитування – забезпечення повернення наданих позичок та підвищення дохідності кредитних операцій, банки мають упровадити ефективну та гнучку систему управління кредитним портфелем. Досягнути ж цього можна завдяки вивченню теоретичних і практичних питань щодо підходів та процесу формування і управління кредитним портфелем комерційного банку.

Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних засад управління останнього зробили вітчизняні вчені-економісти: О. В. Васюренко, В. І. Грушко, О. В. Дзюблюк, А. О. Єпіфанов, О. Д. Заруба, А. А. Кириченко, О. С. Любунь, А. М. Мороз, Л. О. Примостка, М. І. Савлук, І. В. Сало та інші. Серед відомих західних авторів, які займались дослідженням цієї теми, слід відзначити Л. Гітмана, Б. Едварда, Г. Марковіца, Ф. Фабоцці, У. Шарпа та багато інших. Однак їх теоретичні досягнення і прикладні розробки не повною мірою відповідають сучасним умовам кризового періоду української економіки.

У статті аналізуються чинники, що впливають на

розвиток ринку кредитування України, унаслідок сукупності причин, пов'язаних зі світовою економічною кризою, та внутрішніми проблемами нашої країни. Подаються пропозиції щодо формування та управління кредитним портфелем, а також розглядаються перспективні методи управління ним, як основи підвищення ефективності роботи банківської системи України.

Метою нашої роботи є дослідження та аналіз ситуації функціонування кредитного ринку в Україні в умовах економічної кризи, визначення проблем, які характерні для організації процесу формування та управління кредитним портфелем комерційного банку сьогодні, та окреслення можливих шляхів їх подолання.

У сучасних кризових умовах та з метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності перед комерційними банками стоїть одна з найважливіших задач управління кредитною діяльністю, а саме - формування та управління кредитним портфелем комерційного банку.

Кредитний портфель є не просто пасивно сформованим набором позичок, а результатом активних, цілеспрямованих дій банку, який динамічно розвивається, суто управлінським співвідношенням між різноманітними видами кредитів. Банківський кредитний портфель слід розглядати як втілення кредитної політики банку, що є невід'ємною складовою його загальної стратегії розвитку.

Для активізації ролі кредитного портфеля як інструмента реалізації завдань державної кредитної політики доцільно розглядати його з трьох позицій. По-перше, це стратегічний кредитний портфель, який має бути сформованим відповідно до вимог державної кредитної політики, місця та завдань банку в її виконанні. По-друге, це тактичний кредитний портфель, що його формує банк на основі обсягів і структури стратегічного кредитного портфеля. По-третє, це портфель фактично наданих кредитів, що зараз є визнаним [6, с.230].

Ефективне управління кредитною діяльністю комерційних банків значною мірою пов'язане із розробкою та реалізацією ними відповідної кредитної політики. Остання дозволяє забезпечувати найбільш ефективне використання кредитного потенціалу банку, формування оптимального для нього кредитного портфеля, чітку організацію всього кредитного процесу.

Формування та управління кредитним портфелем є одним з основоположних пріоритетних напрямків у діяльності банку. Оптимальний, якісний кредитний

портфель впливає на ліквідність банку та його надійність. Надійність важлива для акціонерів, підприємств, населення, які є вкладниками і користуються послугами банку. Фінансова нерівновага знижує загальну довіру до кредитної системи держави, а це відчувається і в інших секторах економіки.

Основними цілями формування кредитного портфеля є: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля та дотримання необхідної ліквідності.

Портфельний підхід до кредитного обслуговування дає можливість систематизації позик за ступенем ризику, а також дозволяє розробити певні заходи щодо підходів до кредитування, запобігання кредитних ризиків, а також узагальнити напрями та інструменти механізму кредитування клієнтів. У фаховій літературі управління кредитним портфелем зводиться до управління дохідністю кредитного портфеля та управління його ризиками (кредитним ризиком, ризиком ліквідності, процентним ризиком тощо). Проте деякі вчені пропонують розглядати управління кредитним портфелем як процес, що складається із певних стадій. Визначають наступні стадії: вибір кредитної політики; аналіз ринку кредитів; формування, перегляд, оцінка ефективності кредитного портфеля.

Процес управління кредитним портфелем комерційного банку найбільш доцільно представити як певну систему, що містить низку послідовних етапів, у числі яких необхідно виділити наступні:

1. Збір і аналітична обробка інформації.
2. Вибір критеріїв для диверсифікації позик.
3. Встановлення лімітів кредитування на основі обраних пріоритетів серед критеріїв диверсифікації і моделювання загальної структури портфеля.
4. Контроль якості кредитного портфеля і корегування його структури на основі системи коефіцієнтів [6, с. 230].

Від структури і якості кредитного портфеля значною мірою залежить стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банку необхідно аналізувати якість позичок, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від законної кредитної політики.

Дослідження портфеля містить аналіз активів за строкам погашення, за ступенем ризику, за валютою боргу, аналіз концентрації ризиків за секторами економіки, за групами клієнтів, аналіз кредитування пов'язаних осіб.

До системи оцінки якості кредитного портфеля належать наступні елементи: оцінка якості кредитів, що складають кредитний портфель; визначення структури портфеля на основі якості кредитів і оцінка цієї структури на основі вивчення її динаміки; визначення достатньої величини резервів для покриття збитків по позичках на основі структури кредитного портфеля.

Економічний аспект оцінки кредитного портфеля визначається оцінкою в динаміці балансових показників кредитного портфеля, зокрема: обсяг портфеля, середньозважена процентна ставка, частка в активах, середня вартість ресурсів, їхні тимчасові параметри (розрив ліквідності); частка проблемних кредитів і їхнє покриття фактично сформованим резервом за рахунок страхового фонду; сума заборгованості по відсотках, її співвідношення з фактичними доходами й ін. [2, с. 19]

У сучасних умовах діяльності комерційних банків

суттєво зростає значення аналізу кредитного портфеля банку, і він перетворюється на одну з найважливіших частин аналізу банківської діяльності як складової системи управління кредитною установою. Постійний та своєчасний аналіз кредитного портфеля дає змогу вибрати варіант раціонального розміщення ресурсів, напрями кредитної політики банку, знизити ризик за рахунок диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам.

Аналіз кредитного портфеля потребує дослідження його структури за групами ризику, ступенем забезпеченості, галузевою структурою, формами власності позичальників і т. п., а також вивчення динаміки кожної групи та його сегментації.

Зростання проблемної заборгованості насамперед спричиняє збільшення обсягу втрат, пов'язаних із неповерненням суми основного боргу та відсотків за кредитом. По-друге, призводить до появи додаткових операційних витрат, що стосуються повернення проблемного кредиту, замороження коштів у неприбуткових активах, що зумовлює зменшення прибутковості банку, погіршення стану ліквідності та зниження якості його активів. По-третє, негативно відображається на репутації банку, його рейтингах, що викликає зниження рівня довіри з боку вкладників та інвесторів.

З метою управління проблемними активами українські банки використовують зовнішні методи управління ними, такі, як передача їх в управління третій особі (колектору) та продаж їх непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. Це дозволяє не збільшувати обсяги резервів під проблемні кредити, зменшувати обсяги операційних та виробничих витрат.

Внутрішньобанківські методи управління проблемними активами передбачають раннє регулювання ризик-менеджерів банків на погіршення обслуговування позичальниками кредитів та реабілітацію кредитної заборгованості, відновлення можливості позичальників генерувати грошові потоки для обслуговування кредитів. Зокрема, визначають наступні напрями реструктуризації боргів:

1. Пролонгація строків кредитування.
2. Зміна способу погашення позики, перехід із класичної (стандартної) на ануїтетну.
3. Відтермінування сплати за кредитом («кредитні канікули»).
4. Зниження відсоткових ставок за кредитом.
5. Конвертація валютних кредитів.
6. Зменшення основної суми боргу.

Таким чином, формування та управління кредитним портфелем є основою ефективного управління кредитами. Управління портфелем дозволяє балансувати і утримувати ризик всього портфеля, очікуючи і контролюючи ризик, який притаманний тим й іншим ринкам, клієнтам, кредитним інструментам, кредитам і умовам діяльності. Управління портфелем є особливо актуальним у зв'язку з диверсифікацією банками своїх операцій, воно міцно пов'язане з процесами стратегічного планування.

За підсумками роботи банківської системи в першому півріччі нинішнього року вже можна робити певні висновки. На банківському ринку ресурси досі дорогі й короткі, а кредитування ускладнюється через недостатню кількість платоспроможних позичальників.

Важливим чинником, що обмежує обсяги кредитування, а також конкурентоспроможність банківської системи України за сучасних умов, є

недостатній рівень їх капіталізації, який виявляється у тому, що попри зростання капіталу, темпи збільшення капіталу банків не встигають за розширенням їх зобов'язань та активів. Низький рівень капіталізації також сприяє зростанню кредитних ставок та знижує конкурентоспроможність банків.

Але можна зауважити, що друга половина 2011 року та перше півріччя 2012 року відрізнялися незначним посиленням кредитної активності. Нові кредити нарешті перекрыли обсяги погашення старих боргів. Зростання відбувається здебільшого завдяки автокредитуванню й іпотеці, тому що споживчі позики зараз мають не найбільшу частку за обсягом. Однак розраховувати на подальше зростання кредитування населення не доводиться. Причиною цього є висока вартість ресурсів.

За перше півріччя 2012 року загальний кредитний портфель банків України зріс усього на 605 млн. грн. Це при тому, що загальний кредитний портфель банків складає вже близько 794 млрд. грн.

Розглянемо показники обсягів виданих кредитів за позичальниками. За перші шість місяці 2012 року портфель кредитів, виданих юридичним особам, зріс майже на 12 млрд. грн. А от портфель кредитів фізичних осіб за той же період зменшився на 11 млрд. грн. Тобто, відбулося не припинення кредитування, а радше заміна орієнтирів або адресатів отримання грошей. Дійсно, на сьогодні банки більш схильні кредитувати юридичних осіб, у той час, як кредитування фізичних осіб стало другорядним. А фізичні особи на нинішньому історичному етапі більше погашають кредити, ніж беруть нові. У першу чергу зменшення суми виданих кредитів фізичним особам відбувається за рахунок зниження обсягу довгострокових кредитів (загальна сума довгострокових кредитів населення за перше півріччя зменшилася на 10 млрд. грн.) [4].

Банківська система, як і будь-який бізнес в Україні, має свої проблеми, Одна з проблем полягає в тому, що вартість грошей в Україні та банківському секторі залишається високою. Ніхто не хоче розміщувати гроші під низький відсоток, але при цьому всі хочуть низькі ставки за кредитами. Раніше частково цю проблему вирішували за рахунок дешевих зарубіжних валютних кредитів. Та після економічної кризи дешевих закордонних кредитів у банківській системі практично не залишилося.

Варто наголосити, що у першому півріччі 2012 р., банки проводили тотальне чищення балансів від проблемної заборгованості, проблемні кредитні портфелі продавали, списували, реструктурували. Крім того, тривала тенденція відходу з українського ринку багатьох іноземних банків. Згорнули свою діяльність в Україні SEB Банк, Commerzbank, Home Credit, Volksbank і Swedbank. [9].

Аналізуючи проблеми банківського кредитування в

Україні, ми прийшли до висновку, що банківська система України потребує значного реформування, спрямованого на здешевлення кредитів, збільшення їх доступності, появу економічно обґрунтованих кредитних ставок, удосконалення законодавчої бази, переймання досвіду іноземних держав (так у Японії ставка за банківський кредит становить 7 - 8%, у Росії – 12,36 - 12,81% тощо). Удосконалення кредитної політики вітчизняними банками повинно забезпечити оздоровлення фінансового сектору та відновлення темпів економічного зростання в Україні. Саме це є головним завданням в умовах необхідності якнайшвидшого подолання наслідків фінансової кризи у вітчизняній економіці та запорукою забезпечення її подальшого розвитку [3 с.15].

Одним з уроків кризи стало надмірне використання банками іноземних запозичень для формування власних ресурсів, що призвело до розбалансованості ресурсної бази і диспропорційності у використанні її для кредитування реального і споживчого секторів економіки. Ці чинники стали серйозною передумовою для більш глибокої банківської кризи в Україні порівняно з іншими країнами. Зокрема, істотно погіршилась довіра до банків з боку населення та інших учасників грошового ринку, стрімко погіршились кредитні портфелі банків, ускладнився пошук кредитоспроможних позичальників по нових кредитах, впала інвестиційна привабливість банків для вітчизняних та іноземних інвесторів, знизилась прибутковість банківського бізнесу тощо.

Також необхідно враховувати, що Україна позначила для себе євроінтеграційний курс, а тому наш фінансовий ринок у майбутньому чекають значні зміни, які виявлятимуться, перш за все, у розширенні присутності закордонних фінансових установ. Це змушує українські фінансові компанії вступати в жорстку конкурентну боротьбу. Виграти її можна буде тільки завдяки: створенню достатньої наукової бази, необхідної для розробки і проведення депозитної та кредитної політики; формування та управління кредитним портфелем, підготовці наукових кадрів, здатних упроваджувати власні розробки з урахуванням особливостей України; створенню центрів, які зможуть координувати в масштабах держави роботу, пов'язану з формуванням ресурсного потенціалу; наявності надійної системи комунікації банків з громадськістю тощо.

Фінансове становище, в якому діє банк, динамічно змінюється: упроваджується нові технології, посилюється конкурентна боротьба за клієнтів, коригуються засоби регулювання банківської діяльності тощо. Отже, існує необхідність в управлінні кредитним портфелем шляхом нагляду і контролю за діяльністю банківської установи.

Список літератури

1. Григораш, Т. Ф. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення [Текст] / Т. Ф. Григораш, С. С. Пільгуй // *Економічний простір*. – №62. – 2012. – С. 119-124.
2. Іваненко, Т. В. Перспективи розвитку кредитних операцій комерційних банків у післякризовий період [Текст] / Т. В. Іваненко, А. С. Калітенко. – Буча: Український гуманітарний інститут, 2010. – С. 19 - 20.
3. Міщенко, В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні [Текст] / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // *Вісник Національного Банку України*. – 2009. – №5. – С. 12-17.
4. Основні показники діяльності банків України за 1 півріччя 2012 року // [Електронний ресурс] Офіційний сайт Національного банку України — Режим доступу : www.bank.gov.ua.
5. Охріменко, О. Банківська система України: чи є привід для побоювань [Електронний ресурс] / О. Охріменко // Офіційний сайт Української Асоціації банків. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/ukr/detail/134820>.
6. Пірог, В. В. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням виконання економічних нормативів НБУ [Текст] /

-
- В. В. Пірог // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 2. – С. 228-235.
7. Рясних, Є. Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку [Текст] / Є. Г. Рясних, А. А. Пономарьов, М. О. Микитин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 146-149.
  8. Слобода, Л. Напрямки вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Текст] / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник НБУ. – 2011. - № 4. – С. 46-51.
  9. Український банківський портал. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://banker.ua>
  10. Чиж, Н. М. Сучасний стан банківського кредитування в Україні [Електронний ресурс] / Н. М. Чиж, Д. В. Смолич // Економічний форум. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/ekfor/2011_2/63.pdf.

РЕЗЮМЕ

Андрушків Тарас

Проблеми управління кредитним портфелем банків України і шляхи їх подолання

В роботі розглянуто проблему формування, управління кредитним портфелем комерційного банку. Проведено аналіз кредитного портфеля банків України, визначено основні цілі і принципи кредитної політики для досягнення ефективної роботи банківського закладу.

RESUME

Andrushkiw Taras

Problems of the loan portfolio of banks of Ukraine and ways of their overcoming

The paper considers the problem of formation of credit portfolio of commercial banks. The analysis of the loan portfolio of banks of Ukraine is carried out. The main objectives and principles of monetary policy for achievement of the efficient operation of a banking institution are defined.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2012 р.